

Kväkarnas Fredsvittnesbörd

En liten presentation

av

Fredskommittén i Vännernas samfund, kväkarna

Del I: En kortfattad historisk överblick

Del II: Några tankefrön

Bild: Public Domain

Del I

En kortfattad historisk överblick

Bild: Friends Committee on National Legislation

En introduktion

Varje generation kväkare har till uppgift att på sitt sätt ge liv åt vårt fredsvittnesbörd. Inledningen till det brittiska "Quaker Faith and Practice" från 1994 påminner oss om att "vi är sökare men vi är också innehavare av ett ovärderligt arv av upptäckter. Vi, liksom varje generation, måste själva på nytt upptäcka Ljuset och Livet. Bara det vi har satt värde på och i fullaste mått införlivat i oss själva, inte genom ord utan genom trofasta åtaganden, kan vi lämna vidare till framtiden".

För att vi utifrån vår personliga läggning, våra livsvillkor och vår inre röst ska finna vårt sätt att ge uttryck åt fredsvittnesbördet kan vi kanske få hjälp av att kort se tillbaka på kväkarnas "ovärderliga arv av upptäckter".

Hur har fredsvittnesbördet tolkats traditionellt?

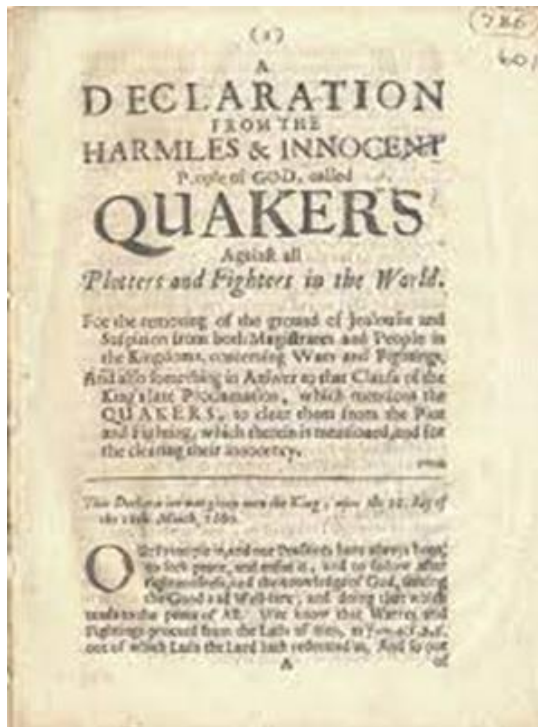
Genom en pacifistisk hållning dvs genom att vägra bära vapen, välja sida i krig, förespråka eller utöva våld. Genom att arbeta för att lösa konflikter med fredliga medel. Genom att i allt från det personliga, dagliga livet till aktioner riktade mot orättvisor i samhället, uppträda på ett sätt som främjar fred – att i sitt liv "vittna" för fred.

Hur uppstod fredsvittnesbördet?

När kväkarrörelsen bildades mitt under det blodiga skräckvälde som rådde i inbördeskrigets England i mitten av 1600-talet, fanns det ingenting som hette fredsvittnesbörd, men det är då det grundades. Den brittiske kväkaren Wolf Mendel i sin bok från 1974 om fredsvittnesbördens historia, "Profeter och försonare", menade att "man bara kan förstå denna grund om man påminns om att George Fox och hans följeslagare trodde att de kunde få alla människor att i sina hjärtan vända sig till Kristus och därmed förvandla världen från krigsskådeplats till fredsrrike. Deras vapen var andliga och bruket av yttre vapen ansågs vara båda meningslöst och en hädelse mot Kristi anda."

Man vittnade således mot krig och bruk av yttre vapen, "ett vittnesbörd som var rotat i en levande tro, och byggt på en kombination av vision av hur världen kunde se ut och en realistisk förståelse av den värld man faktiskt levde i".

Så här beskriver Margaret Fell (1614 - 1702), en av kväkarrörelsens grundare, kväkarnas hållning och vision. Citatet är taget ur en deklaration hon skickade i juni 1660 till kung Charles.

"Vår princip är, och vårt handlingssätt har alltid varit, att söka fred, att leva fredligt, och att eftersträva rättfärdighet och kunskap om Gud, genom att söka det som är gott och till gagn för människor, och genom att göra det som främjar fred för alla. Med bestämdhet förkastar vi alla blodiga principer och handlingar, alla krig och alla strider och att slåss med yttre vapen för vilket syfte det än må vara, eller under vilken förevändning som helst och detta är vårt vittnesbörd till hela världen."

Bild: LA Quaker

Visionen och handlingen

Att vara trogen visionen, att alltid vända tillbaka till den inre källan där visionen får näring, att lyssna inåt. Här har vi den första grunden på vilket fredsvittnesbördet skulle komma att stå. Visionen om en bättre framtid. Men visioner kräver, för att förverkligas, aktiv handling. Några år senare blev den engelske kväkaren William Penn (1644 – 1718) upphovsmannen till det som blev fredsvittnesbördens andra grund: den handfasta, den humanitära.

Så här gick det till:

20 år efter att kväkarrörelsen grundats insåg kväkarna att de inte skulle lyckas skapa Guds rike på jorden. Förföljelserna av dissidenter tvingade dem att sluta sig samman och dra sig undan, men ändå med avsikt att verka för den stora visionen, om än på annat sätt. Penn visade en möjlig väg att gå. Med sitt "heliga experiment", där han på ett stort landområde i Nordamerika, som han hade tilldelats

av den engelske kungen, försökte han skapa ett samhälle grundat på kväkartron. Kolonin hette Pennsylvania (Penns skogar) och är nu en delstat i USA.

Bild: Ikonisk målning av Edward Hicks, "Det fredliga riket". I förgrunden en scen från Jesaja där lammet vilar tillsammans med lejonet och barnen leker med vilda djur. I bakgrunden skriver Penn fredsfördrag med indianerna.

Penn försökte förbättra människornas villkor så att de kunde leva i fred till dess att världen, i enlighet med kväkarnas ursprungliga vision, hade omdanats. Och medan andra nybyggare låg i ständigt krig med ursprungsbefolkningen levde kväkarna, under Penns ledning, i sjuttio år i fredlig samvaro med indianerna. Med detta etablerade Penn kväkarnas humanitära tradition, den tradition som skulle komma att utmärka kväkarnas praktiska fredsarbete in i våra dagar. Penn skrev:

"Vi har en benägenhet att hämnas hellre än förlåta eller låta oss styras av kärlek och kunskap. Ändå skulle vi inte kunna skada någon som vi tror älskar oss. Låt oss därför försöka att se vad Kärleken kan uträtta, ty om människor en gång fick se att vi älskade dem, skulle vi snart upptäcka att de inte skulle skada oss. Våld kan kuva en människa, men kärleken upprättar henne. Den som förlåter först, vinner segerkransen." (Quaker Faith and Practice 24.03)

Fredsvittnesbördet under 1700 - talet

Vid början av 1700-talet hade kväkarnas fredsvittnesbörd, såsom vi uppfattar det i dag, tagit fast form: att vision och handling fortsättningsvis alltid skulle gå hand i hand.

Samtidigt inleddes hos framför allt de brittiska kväkarna, en nästan 200 år lång period som kom att kallas den kvietistiska, den tillbakadragna, inåtvända perioden. Under denna period fokuserade samfunden och individerna i huvudsak på andakten och på att upprätthålla disciplinen bland

medlemmarna i enlighet med kväkarnas traditionella vittnesbörd som enkelhet, jämlikhet och gemenskap. Detta förhållningsätt underlättades av att under hela perioden var förhållandena i Storbritannien relativt fredliga. Det fanns ju sociala frågor man kunde ägna sig åt men initiativet och engagemangen överläts till enskilda medlemmar i kväkarsamfundet.

Bild: okänt upphov Kopierat från kväkarmaterial på nätet.

I USA under 1700-talet kännetecknades periodvis kväkarnas tillvaro av en tillbakadragen hållning, men ständiga konflikter och inte minst slaveriets grymma verklighet gjorde att många kväkare valde att aktivt engagera sig i samtidens brinnande frågor. En förgrundsfigur i kampen mot slaveriet var John Woolman (1720 - 1772). Hans fromhet och sociala engagemang, främst mot slavhandeln men även mot den orättvisa fördelningen av samhällets resurser, är än idag en inspirationskälla. Woolman skrev en dagbok som inom amerikansk litteratur, bland annat på grund av sin språkliga skönhet, har blivit en klassiker. Den har översatts till svenska av kväkaren Ingmar Hollsing, som även skrivit en bok om Woolman: "1700-talskväkaren John Woolman – en röst för vår tid".

Här följer några rader som Woolman, i tjugofemårsåldern, skrev i sin dagbok:

"Min arbetsgivare, som ägde en negerkvinna, sålde henne och uppdrog åt mig att skriva ett köpebrev medan mannen som köpte henne väntade. Det hela kom plötsligt på, och fast tanken på att skriva ett dokument gjorde mig illa till mods, tänkte jag ändå att jag var anställd för året, att det var min husbonde som gav mig uppdraget och att det var en äldre man, en medlem av vårt samfund, som köpte henne. Därför gav jag i min svaghet efter och skrev det, men jag blev då så illa berörd att jag sade inför min husbonde och Vännen att jag tyckte att innehavet av slavar var en sedvänja som inte stod i överensstämmelse med den kristna religionen. Detta lättade mitt hjärta i någon mån, men ändå tyckte jag, när jag senare funderade allvarligt över saken, att jag skulle ha handlat bättre om jag hade bett att få slippa eftersom det var emot mitt samvete.

Någon tid efter detta bad mig en ung man i vårt samfund att skriva ett slavidokument, eftersom han nyligen hade skaffat en neger till sitt hus. Jag sade till honom att jag inte kände mig fri att skriva det, för även om många höll slavar, i vårt samfund såväl som andra, tyckte jag ändå inte att seden var riktig, och jag bad att få slippa skriva det. Jag talade vänligt till honom, och han sade mig att det inte heller var helt förenligt med hans åsikter att hålla slavar, men att han hade tagit emot slaven eftersom hon var en gåva till hans hustru." (ss 37 - 38).

Fredsvittnesbördet under 1800-talet

Fram till mitten av 1800-talet tolkade kväkarna fredsvittnesbördet framför allt i personliga termer. Frågan var hur en fredsvän bör leva, men råkade man bo där stridigheter uppstod försökte enskilda kväkare att möta situationen i enlighet med kväkarnas grundprinciper.

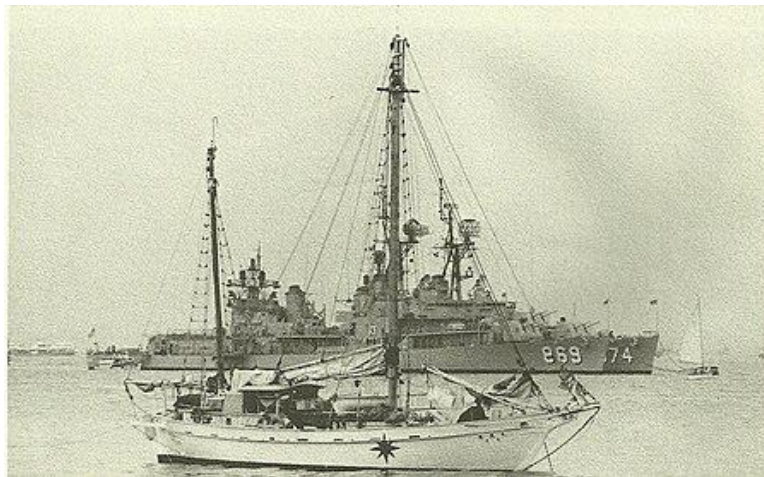

The failed Irish Rebellion 1789. Bild Wikimedia

Så här, till exempel, beskriver Wolf Mendel de irländska kväkarnas förhållningssätt till det irländska upproret 1789:

”De vägrade konsekvent att ta parti i konflikten. De vägrade bära vapen eller skydda sig på annat vis. Deras uppgift bestod i att lindra nöden på båda sidorna i konflikten och att ge en fristad åt flyktingar. De stod ut med hot, förolämpningar och fysiska attacker. De var öppna i sina förhandlingar med alla inblandade och visade hög moral och stort fysiskt mod.”

De uppvisade alltså ett handlingsätt som, för att använda George Fox ord, blev ”ett mönster”, ett mönster som kväkarna konsekvent kom att följa. Här ett exempel från Vietnamkriget.

The Phoenix of Hiroshima år 1967 på väg mot Nordvietnam med medicinsk utrustning. Notera kväkarstjärnan på skrovet https://en.wikipedia.org/wiki/A_Quaker_Action_Group

År 1861 inleddes det nordamerikanska inbördeskriget, det krig som blev historiens första totalkrig. Värnplikt infördes, massarméer ställdes mot varande och ingen, vare sig soldater eller civilbefolkningen, skonades från krigets fasor. Denna, det moderna krigets verklighet, gjorde att

fredsvittnesbördet på båda sidor av Atlanten började få en ny dimension. I stället för att leva avskilt och handla bara när man hamnat i en våldssituation, började kväkarna, i hopp om att kunna bidra till att förhindra framtida totalkrig och att aktivt engagera sig i samhällsfrågor. Londons Yearly Meeting bildade år 1888, till exempel, sin första fredskommitté. Från att tidigare ha kretsat kring den personliga livsföringen, började nu fredsvittnesbördet att anta en allt mer politisk karaktär, en trend som sedan dess har fortsatt och förstärkts.

Kväkar "mönster" under 1800-talet.

Aven om kväkarna i stort fortfarande levde tillbakadragna liv så fanns det under 1800-talet, precis som under 1700-talet, många enskilda kväkare som vände ansiktet mot samhället. De såg de stora ekonomiska och sociala orättvisor som rådde och började hängivit arbeta för att förbättra villkoren för de utsatta. En sådan kväkare var trettonbarnmodern Elisabeth Fry (1780 – 1845).

Elisabeth Fry läser för kvinnliga fångar i Newgatefängelse ca 1860. Bild: Wikipedia

Det här skrev hon när hon var 18 år gammal:

”Jag vet inte vilken väg som är min att gå. Allt är fördolt och mysterium, men jag försöker att i allt göra det rätta. Jag vill se sann religion som den allra första av välsignelser. Omhulda den, nära den, låta den frodas och blomma i mitt hjärta. Den vill låta sig vårdas. Den är svår att fånga. Om jag inte alltid känner mig religiös får jag inte misströsta eller bli skeptisk. Jag har upplevt Gud, om man får säga så, och jag måste söka finna honom igen”. (Quaker Faith & Practice 26.40)

Elisabeth Frys besök på Newgatefängelset år 1813, där hon såg kvinnor och barn i misär, sporrade henne till omfattande arbete för fängelsereform. Hon såg till att de kvinnor, som skulle förvisas till Australien, lärde sig yrken för att kunna försörja sig och sina barn. Under 25 år besökte hon varenda fängstransport med kvinnor och barn som skulle till Australien. Hon såg villkoren ombord och bidrog till att förhållanden där förbättrades. Hennes arbete lever vidare i England, där det än i dag bedrivs stödjande verksamhet för kvinnor efter avtjänat fängelsestraff.

Samtidigt som Elisabeth Fry bedrev sitt reformarbete i England, arbetade hennes medsyster Lucretia Mott (1793 – 1880) i USA för slaveriets avskaffande. Medan hon kämpade för detta kom hon att inse att

det fanns en annan rättvisefråga som måste lyftas: kvinnofrågan. Kväkaren Lucretia Mott kom att bli en centralfigur i kampen för kvinnornas rösträtt i USA.

Tre amerikanska kvinnosaxskvinnor. Lucretia Mott, till vänster Bild: okänt upphov

”Kvinnan får höra att sitt förtryck orsakas av att hon alltför villigt finner sig i sin underordnade ställning, men liksom slaven, trycks hon ned av lagar vars upphov hon inte kan påverka, och hon krossas av de mönster som dessa lagar ger upphov till.

Därför så länge hon trampas i smutsen kan hon inte resa sig. Förtryckaren ser inte sig själv i det ljuset förrän den förtryckta ropar efter befrielse!” (QF&P 23.39)

Båda Elisabeth Fry och Lucretia Mott värnade om individen, men insåg samtidigt att det som främst behövde reformeras var de skadliga samhällssystem som människorna levde under. Och varje reform pekade mot behov av en till. Detta att kräva samhällsförbättringar är kännetecknande för kväkarnas fredsarbete.

Fredsvittnesbördet under 1900-talet

Den våldsamma historiska utvecklingen under århundradets första hälft fick kväkarna att i ännu större omfattning aktivt engagera sig i världen. Enligt Wolf Mendel ”var det ingen överdrift att säga att fredsvittnesbördet kom att betraktas som det viktigaste bidrag som kväkarna hade att erbjuda för att lösa världens problem ... Fredsvittnesbördet blev ett redskap för politisk handling. Med stor entusiasm kastade sig kväkarna in i arbetet för att förhindra krig, främja ekonomisk rättvisa och skapa institutioner ägnade åt att bevara freden”.

Och när sedan krig åter bröt ut arbetade kväkarna med samma orubbliga hängivenhet för att lindra våldets skador, ett arbete som fortsatta även efter det att vapnen lades ned 1945.

Bild: Quaker arkives

Friends Ambulance Unit verksam i båda världskrigen

Quäkerspeisung (Quaker feeding) verksam i båda världskrigen

Kindertransport - under andra världskriget

Friends Relief Service - under andra världskriget

https://en.wikipedia.org/wiki/Friends'_Ambulance_Unit

Quäkerspeisung (Quaker feeding)

<https://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/302>

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Kindertransport>

https://en.wikipedia.org/wiki/Friends_Relief_Service

Bilderna är kopierade från olika kväkardokument. Upphovsnamn saknas.

För mer information om kväkarinsatser under första hälften av 1900-talet se <https://www.kvakare.se/wp-content/uploads/2020/01/fredsbladet-vintern-2019.pdf>

Nobels fredspris 1947

För sitt stora humanitära arbete under och efter de båda världskrigen tilldelades år 1947 den amerikanska American Friends Service Committee och den brittiska Friends Service Council Nobels Fredspris. Gunnar Jahn, Nobelkommitténs ordförande, höll under ceremonin ett vackert tal.

Här följer tre fina citat:

”Ändå är det inte denna sida av deras verksamhet – den aktivt politiska - som ger kväkarna deras unika ställning. Det är genom det tysta stödet från de namnlösa till de namnlösa som de har arbetat för att främja broderskapet mellan nationer.”

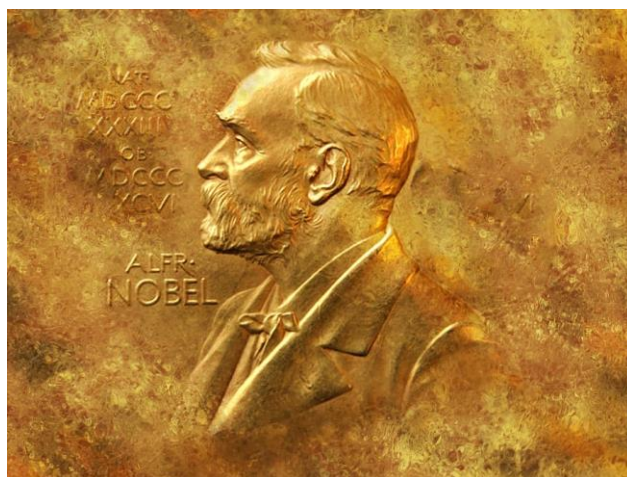

”I dag är kväkare engagerade i arbete som kommer att pågå många år framöver. Men att se i närmare detalj på de enskilda hjälpprogrammen skulle inte ge oss någon djupare insikt i dess betydelse. För det är inte omfattningen eller dess praktiska utformning som gett mest åt människorna de möter utan andan i vilket arbete utförs. ’Vi skickades inte ut för att få folk att konvertera’, sa en ung volontär. ’Vi har kommit hit i ett bestämt syfte: att i kärlekens anda bygga upp det som i hatets anda har förstörts. Vi är inte missionärer. Vi kan inte veta om ens en enda person konverterar till kväkartron. Sådant händer inte så fort. När vårt arbete är till ända behöver det inte betyda att vårt inflyttande dör med det. Vi har inte kommit hit för att visa världen hur underbara vi är. Nej, det som ter sig viktigast är faktum att medan världen för krig i Kristi namn, så kan vi binda om krigets skador i Kristi namn. Religion betyder väldigt lite till dess att den omsätts i praktisk handling’.”

” Kväkarna har visat oss att det är möjligt att i handling omsätta det som ligger djupt i många hjärtan: medkänslan för andra och viljan att bistå dem – detta rika uttryck för sympatin som råder människor emellan oberoende av nation eller ras, som, när den omvandlas i handling, måste utgöra grunden för varaktig fred. Enkom av denna anledning förtjänar kväkarna Nobels fredspris. Men de har gett oss något mer. De har visat oss styrkan som tron på andens seger över våldet skapar. Man påminns om två rader ur Arnulf Øverlands dikter som under kriget hjälpte så många av oss. ’Den obeväpnade kan endast hämta kraft ur eviga källor. Endast anden ger seger’.”

För en utmärkt historisk genomgång av dessa två kväkarorganisationer samt för att läsa hela talet se: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1947/summary/>

Alfred Nobel Bild Public Domain

Det svenska kväkarsamfundet

År 1915 mitt under första världskriget hölls en stor fredskonferens i Haag med enbart kvinnliga delegater. Kvinnorna krävde fred och kvinnlig rösträtt. Bland de över tusen deltagarna fanns Emilia Fogelklou (1878 – 1972) och Elin Wägner (1882 - 1949). På konferensen kom de i kontakt med engelska kväkare, en kontakt som sedan upprätthölls. Emilia var författare, teolog, folkbildare och mystiker. Hon blev en av dem som kom att grunda det svenska kväkarsamfundet som av den svenska regeringen officiellt erkändes 1937. År 1942, under brinnande världskrig ställde hon frågan:

”Vad går inte människor nu i döden för – milliontals och på kommando! Men vad vill vi skänka vårt liv åt – frivilligt och ur inre nödvändighet?” (Ur ”Kväkarefarenheten” 4:1)

Emilia Fogelklou

Elin Wägner

Jeanna Oterdahl Bilder: Wikipedia

Elin blev medlem i samfundet 1936. Hon var journalist, feminist och författare, och det vi idag skulle kalla miljökampe. Tidigt insåg hon att kampen för freden var intimt sammanbunden vid respekten för jorden. År 1940, författade hon, tillsammans med Elisabeth Tamm (1880 – 1958), godsägare och en av Sveriges första kvinnliga riksdagsledamöter, en skrift ”Fred med jorden”. Där kan man läsa:

”... att man inte kan arbeta på en separat lösning av vare sig fredsfrågan, jordfrågan, hälsofrågan, befolkningsfrågan eller uppfostringsfrågan. Den ena som den andra måste gå med i en omvärdering av människans förhållande till jorden, till livet och verkligheten, vilket betyder ett systembyte med allt vad därtill hör av samhällsomvandling”.

Skriften inledes så här:

”Jorden är ej skapad av människohänder, men människohänder har slagit under sig jorden. Om den missbrukas, lider den och upphör att ge.”

Den avslutats med följande ord:

”Nu återstår hoppet att vapnen ska läggas ner medan jorden ännu har så mycket osårad hud kvar att den kan leva och läka sina sår. Och att de överlevande ska inse att de, drivna av samma nöd, måste gemensamt sluta fred med jorden.”

Om Elin se också: <https://www.kvakare.se/wp-content/uploads/2021/11/Fredsbladet-hosten-2021.pdf> med tema: Militarism och miljön, och <https://www.kvakare.se/wp-content/uploads/2024/04/Thage-G-Peterson-om-Elin-Wagner.pdf>.

Jeanna Oterdahl var författare, folkbildare, och uppbyren kulturpersonlighet med djupt samhällsengagemang. När hon 1949 blev kväkare skrev hon: "Det känns som om jag kommit hem". Läs mer om henne i del II i denna skrift och på <https://www.kvakare.se/jeanna-oterdahl-1879-1965/>.

Kväkarsamfundet bildades år 1935. Strax därefter började ett nytt världskrig med allt det obeskrivligt omänskliga som följde i dess spår. Kväkarna arbetade aktivt för fred bland annat genom att stödja flyktingar. År 1943 grundade en tysk flykting, Wolfgang Sonntag, tillsammans med de svenska kväkarna en hjälporganisation som kallades Internationella arbetslag (IAL). Syftet var att i organisationen förena folkhögskoletanken med biståndsarbete. IAL riktade sig till unga människor. I över 50 år skulle sedan IAL komma att skicka frivilliga ungdomar ut på olika hjälpprojekt i Europa, Afrika och Asien. För att veta mer om IAL se *fredsbladet* hösten 2020 <https://www.kvakare.se/wp-content/uploads/2020/11/Fredsbladet-hosten-2020.pdf>

Några av deltagarna i rådsarbetslägret på Åva Gärd, Haninge, juli 1950. Från vänster, okänd, Rolf Svanär, Kerstin Ekblom, Lasse Eriksson, Knut Öberg, Margot Kihlgren med dotter Margareta, Suzi Öberg, Harald Bjørke, Sten Kihlgren, Wolfgang Sonntag, Elsa Backman.

Bild: privat

År 1945 fälldes atombomberna. När dess humanitära konsekvenser sedan avslöjats inledde civilsamhället kampen för att stoppa tillverkningen av en svensk atombomb, och för kärnvapnens avskaffande. Och där var kväkarna med.

För att motverka det kalla krigets farliga polarisering, arbetade samfundet engagerat för att skapa goda öst - västrelationer. Kväkarna ordnade fredssamtal och fredsmöten och uppvaktade ambassader. En ledande kraft i detta arbete, som pågick fram till 1980-talet, var Herman Backman (1912 – 2011). Så här sa han 1957:

"Naturligtvis blir fredsbudskapet ... en fråga om levande liv – och inte en fråga om en åsikt i vanlig mening. Det är inte frågan om att bestämma hur man ska handla i en tänkt framtida situation. Det är frågan om att nu verkligen följa de impulser som jag känner kommer från Gud och som i sig bär fröet till världens förvandling. (ur Kväkarefarenheten 4:28)

Under 60-talet grundade kväkarna biståndsorganisationen Kväkarhjälp som i år har fyllt 60 år. Organisationen har till syfte att hjälpa människor i utvecklingsländer till självhjälp. I dag bedriver den hjälpverksamhet i Kenya, Bangladesh, Burundi, Zimbabwe, och Palestina (Ramallah och Gaza). Stöd till ukrainska flyktingar och ryska vapenvägrare ges via de centraleuropeiska Vännerna.

KVÄKARHJÄLPEN ideell förening
Quaker Service Sweden - The Swedish Friends Service Organisation

80-talet såg det svenska samfundet aktivt engagerat i flyktingarbete. Åtskilliga individer och familjer fick fristad och juridiskt stöd under tiden de väntade på uppehållstillstånd och sedan efteråt när de integrerades in i samhället. Arbetet för att "bygga broar" mellan Öst och Väst fortsatte, bland annat med ett sovjetiskt besök till Kväkargården och motbesök av kväkare till Sovjetunionen.

Idag har samfundet en fredskommitté som har gett ut en digital tidning vars syfte har varit att belysa aktuella fredsfrågor. Den arbetar också för att nätverka med både freds- och miljörörelsen. Genom skrivelser och uppvaktningar av regeringen har samfundet återkommande krävt att Sverige ställer sig bakom det internationella avtalet om ett förbud mot kärnvapen. (En förteckning över Fredskommitténs uttalanden och skrivelser, liksom tidigare nummer av *fredsbladet* finns här: <https://www.kvakare.se/vad-vi-gor/fredskommitten/>). Samfundet har observatörsplats i Sveriges kristna råd och är representerat i dess fredsreferensgrupp och i styrgruppen för det Ekumeniska följeslagarprogrammet i Israel och Palestina, som är ett program under Kyrkornas världsråd.

Vi är alltså en del av en lång historisk tradition, och liksom tidigare kväkargenerationer är vi kallade att finna *vår* väg som fredsbyggare, individuellt och som samfund.

Vi låter Elsa Cedergren (1893 - 1996) avsluta denna presentation. Under många år var hon en central gestalt i det svenska samfundet. Hennes väg visade sig framför allt genom hennes djupa engagemang för ekumeniska och fredsfrågor. Detta skrev hon 1974:

"Det är en stor och kanske skrämmande uppgift att bli fredsbyggare. Men Gud begär inte det orimliga. Vi kan inte alla vara statsmän eller om världsproblem sakkunniga. Men en enskild människa hur liten han eller hon än känner sig inför dessa svårlösta problem, betyder något när det gäller att skapa en fredens atmosfär genom ställningstagande och handling. Ett steg i taget på vägen räcker. Ljus ska falla över nästa steg. Ju större den skaran blir, ju starkare blir fredens krafter i världen. Och vi är ju inte lämnade ensamma. Fred på jorden ligger Guds hjärta nära. Hur skulle han annars kallas kärlekens Gud?" (ur "Kväkarefarenheten" 4:20)

Kväkargården i Stockholm. Bild: Kväkarsamfundet

Del II

Några tankefrön

Bild: Public domain

PROTEST

av Jeanna Oterdahl

Jag orkar ej bära skammen.

Ni andra hur orkar ni?

Det trycker mig platt till jorden,

Och jag vill gå rak och fri.

Jag vill kunna möta blicken,

med dem där västerut.

Jag vill kunna räcka dem handen

En gång när eländet är slut.

Under vårliga kronor står jag,

och tåget rusa förbi.

Det rymmer hundratals kuggar

I våldets maskineri.

Det är småfolk - Müller och Meyer

och allt vad de kallas sen,

Det är arbetskarlar från Bayern

Och strävsamma bönder från Rehn.

Vad ser de, vad tror de, vad vill de,

hur mycket är deras fel? –

De är brickor, maktlösa brickor

I ett vidrigt och djävulskt spel.

Våra bröder växer i ångest

och raknar i pina och tvång

På Möllergaten och Grini

Men vi håller spelet igång.

De smakar det bittraste galla

och vänder allt som är svårt

I oförgångliga värden,

Men vi – vi tänker på vårt.

Vad hjälper de smulor vi skänkte,

när vi stundligen sviker dem.

Å, Gud, vad tänker de om oss

I dag i de tusinde hjem?

Vi kan inte tåla oss längre,

med det som skedde och sker,

Vi är inte vana att blygas,

Vi orkar det inte mer.

Så låt oss ropa tillsammans

med makt, så att herrarna hör!

Det får inte stammas och tvekas,

När de innersta i oss dör.

Ska det hända oss ont och farligt

låt forsa ödenas älv!

Det finns inget värre i världen

än att förneka sig själv!

tysk militär i Järvsjö 1943 Bild: Wikipedia

Dikten skrevs 1943 och publicerades först i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidningen och sedan i andra tidningar. Den riktade sig direkt mot permanenttrafiken som den svenska regeringen godkände i juli 1940, alltså tre månader efter det att tyskarna ockuperade Norge. Enligt det ingångna avtalet fick Tyskland transportera trupper och material genom Sverige i syfte att förstärka och underhålla sitt grepp över vårt grannland. I tidningarna stod ordet "protest" med stora svarta bokstäver som rubrik ovanför dikten. Det här var dock inte första gången Jeanna Oterdahl höjde rösten. Redan år 1936 talade hon öppet om den svenska antisemitismen samt om koncentrationslägren, detta i en tid då många fortfarande förnekade deras existens

Public Statement från Aotearoas ÅM, 1987 (Quaker Faith & Practice 24.10)

- Med det bestämdaste motsätter vi oss alla krig, alla krigsförberedelser, allt bruk av vapen, allt tvång med våld och alla militära allianser. Det finns inget mål som rättfärdigar sådana medel.
- På samma kraftfulla sätt motsätter vi oss allt som leder till våld mellan människor och nationer och som innebär våld mot andra arter och mot planeten.
- Att vägra slåss med vapen är inte att kapitulera. När vi hotas av de giriga, de grymma, tyrannerna, eller de orättfärdiga förblir vi inte passiva.
- Vi kommer att kämpa med alla de ickevåldsmetoder som står till vårt förfogande för att få bort det som orsakar dödlägen och konfotrationer.
- Vi uppmanar alla nya zeeländare att ha modet att erkänna den oreda i världen vi människor håller på att ställa till med, och att ha den tro och den flit som krävs för att rensa upp och återställa den ordning Gud avsåg.
- Vi måste börja med våra egna hjärtan och sinnen. Kriegen kommer att upphöra först när var och en av oss är övertygad om att krig aldrig är vägen.
- Platsen för att börja skaffa sig de färdigheter, den mognad och den generositet som krävs för att undvika eller lösa konflikter är i det egna hemmet, i våra personliga relationer, i våra skolor, på våra arbetsplatser och varhelst beslut fattas.
- Vi måste släppa lusten att äga andra människor, att ha makten över dem, och att tvinga på dem våra åsikter. Vi måste erkänna våra egna tillkortakommanden och inte leta efter syndabockar som vi kan anklaga, straffa eller exkludera. Vi måste motstå lusten att slösa och lusten att samla ägodelar.
- Konflikter är oundvikliga. De får inte undvikas eller ignoreras utan smärtsamt och omsorgsfullt arbetas igenom. Vi måste utveckla konsten att känna igen förtryck och orättvisor, konsten att dela makten när vi fattar beslut, konsten att skapa konsensus och försoning.
- När vi uttalar oss måste vi erkänna att vi själva har våra begränsningar, och att vi gör lika många fel som alla andra. När vi ställs på prov, kan var och en av oss misslyckas.
- Vi har ingen fredskarta där varje steg mot vårt gemensamma mål är uttrit. I varje enskild situation går det att, bland olika personliga alternativ, med integritet göra val.
- Vi kanske inte håller med politikerns eller soldatens åsikter och handlingar, men vi visar dem respekt och omtanke.
- Det vi i detta uttalande deklarerar är att vi åtar oss att prioritera fredsbyggande och att vi gör motstånd mot krig till något absolut.
- Det vi talar för här är inte enkom en angelägenhet för kväkare utan för alla människor, och också, tror vi, är Guds vilja. Detta ställningstagande tillhör inte endast kväkarna utan alla.
- Vi utmanar alla nya zeeländare att ställa sig upp och räknas med i det som inte är mindre än ett "ja" till livet och mänsklighetens framtid.
- Låt oss tillsammans avfärda rädslans oljud och lyssna till hoppets viskningar.

Londons ÅM, 1993

Friends House, London Bild: Quakers in Britain

Fredsvittnesbördet handlar om gärningar, inte tro; inte om väl formulerade ord utan om ett sätt att leva. Det består av de sammanlagda levande vittnesbörden av generationer av kväkare... Fredsvittnesbördet handlar inte om att vara trevlig mot andra och att leva på ett sätt som får alla att gilla oss. Det kommer att förbli en stötesten och kommer självt att ge upphov till konflikt och osämja. Fredsvittnesbördet ställer svåra krav på att vi inte automatiskt ska acceptera världens kategorier, definitioner, och prioriteringar. Vi följer Anden hellre än normativa hypotetiska påståenden. Fredsvittnesbördet tydliggörs idag genom det vi som enskilda och tillsammans gör med våra liv. Vi ber om Andens ledning i arbetet för att skapa en rättvisare värld. Vi behöver träna oss i att föra fred.

Ur Quaker Faith and Practice 24:11

The Kabarak Call for Peace and Ecojustice

Kabarak-appellen för fred och ekorättvisa godkändes den 24 april 2012 vid Vännernas sjätte Världskonferens som hölls vid Kabarakuniversitetet nära Nakuru, Kenya. Det blev kulmen på FWCC:s världskonultation om global förändring som hölls 2010 och 2011.

Förr i tiden återhämtade Guds skapelse sig själv. Nu är det människor som dominerar. Vår växande befolkning förbrukar mera resurser än naturen kan ersätta. Vi måste ändra oss. Vi måste bli omsorgsfulla förvaltare av allt liv. Genom att vårda jorden knyter vi samman kväkarnas traditionella vittnesbörd: fred, jämlikhet, enkelhet, kärlek, integritet, och rättvisa. Jesus sade: "Allt vad ni har gjort för en av dessa mina minsta bröder, det har ni gjort mot mig."

Vi är kallade att, genom att dela rättvist med alla människor, arbeta för Guds fredsrike på hela jorden. Hur få vi än är så är vi kallade att vara saltet som smaksätter och bevarar, ett ljus som lyser i girighetens och förstörelsens mörker.

Vi har hört talas om hur snön på Kilimanjaro och glaciärerna i Bolivia, från vilka kommer livgivande vatten, håller på att försvinna. Vi har hört vädjanden från folken i Arktis, Asien och Stilla Havet.

Vi har hört om skövlade skogar, om årstider ur lag, om utdöende vilt, om hunger efter jord i Afrika, om nya farsoter, torka, översvämningar, skogsbränder, svält och migrationer – detta klimatkaos fördjupas allt mer. Det finns krig och rykten om krig, arbetslöshet, ojämlikhet och våld.

Vi är rädda för våra grannar. Vi slösar bort våra barns arv. I allt detta drivs vi av det rådande ekonomiska systemet, av girighet, inte av behov, av att dyrka marknaden, Mammon, och Caesar. Är det så här Jesus visade oss hur vi bör leva?

Vi är kallade att se vad kärlek kan göra: att älska vår nästa som oss själva, att hjälpa änkan och den föräldralöse, att trösta de drabbade och att drabba de bekväma, att vädja till samveten, och att binda om såren.

Vi är kallade att lära våra barn att umgås på rätt sätt, att leva i harmoni med varandra och med allt levande på vår Skapares jord och i Hans vatten och luft, Han som frågar: "Var var du när jag lade jordens grund" (Job 38:4).

Vi är kallade att uppträda rättvist mot alla och att i ödmjukhet vandra med vår Gud, att med kärlek samarbeta med alla som delar våra förhoppningar om jordens framtid.

Vi är kallade att vara mönster och exempel under 2000-talets kampanj för fred och ekorättvisa som är lika avgörande som den som fördes under 1700- och 1800-talet för att avskaffa slaveriet.

Vi lovar högtidligt att låta de levande vattnen strömma genom oss – där vi lever, regionalt och i en vidare världsgemenskap. Vi lovar högtidligt att bygga den fred som övergår allt förstånd och att laga världen genom att öppna våra liv för Ljuset, som i varje litet steg vägleder oss.

Bwana asifiwe. A pu Dios Awqui. Gracias Jesús. Jubilé. Salaam alaikum. Migwetch. Tikkun olam. Alleluja!

Ett uttalande om Palestina-Israel konflikten

Vännernas samfund, kväkarna i Sverige 2023/10/24.

israelisk och palestinsk flagga med ordet "fred" på arabiska (Salaam/Salam السلام) och på hebreiska (Shalom שלום).
Bild: Wikipedia

Med all kraft fördömer vi den vansinniga våldsspiral som drabbat folken i Palestina-Israel. Dessa två olika folk vars öden är så oåterkalleligt sammanflätade. Vi fördömer våldet. De som utövar våld måste stå för sina handlingar. Men vi fördömer dem inte som människor. Alla, båda israeler och palestinier, är på olika sätt offer för det apartheidssystem som de alla tvingas leva under.

För att efter denna katastrof kunna skönja en fredlig framtid måste världssamfundet kräva ett omedelbart eldupphör. Sedan måste samma världssamfund se till att det på allvar skapas förutsättningar för försoning och bestående fred. I grunden betyder detta att alla som befolkar samma mark, andas samma luft och ser upp mot samma himmel måste behandlas likvärdigt, rättvist och med respekt.

Låt oss be för fred och försoning.

Låt oss hålla i ljuset alla som arbetar för att stoppa det pågående kriget, de som hjälper de drabbade, och de som banar vägen för en hållbar fred.

Simon McIntosh, medlem i Quaker Living Witness*, den 8 november 2024

De senaste morgnarna har jag vaknat på småtimmarna eftersom jag känt mig kallad ur sömnen. Första gången använde jag min vakenhet till att inför vårt kommande andaktsmöte börja förbereda denna betraktelse. Jag satte på radion och med skräck hörde jag hur bilden av det amerikanska presidentvalet växte fram, och jag kände mig förtvivlad över vad detta kunde innebära för kampen mot klimatkrisen.

Den andra gången, i går tidigt på morgonen, började jag, nu i det kalla ljuset av valresultatet, att helt skriva om texten, medan jag i huvudet hörde den tillträdande presidentens oljeslogan "borra, baby, borra".

Vad ska man säga om detta överväldigande, om min känsla av att mänskligheten nu kan vara fast i en allt snabbare marsch mot utrotning. Att ge denna rädsla ord känns som om man överskrider alla gränser. Men det är det som just nu känns verklig för mig. Och att "se det som är verkligt" är det jag har kommit att förstå att George Fox avsåg med Sanningen.

Hur ska jag leva med denna sanning, om den nu verkliga är sann, i denna värld där sanningen allt oftare ifrågasätts?

I min förvirring vänder jag mig i mitt hjärta till den djupa dragningen till mina tvillingbarnbarn, två flickor, födda för sex veckor sedan, som jag rusade i väg för att träffa efter vårt andaktsmöte för en vecka sedan. De hade det jobbigt med andningen, och medan jag var där fick de föras till sjukhus. Som tur var fick de komma hem igen i onsdags, båda på bättringsvägen. Men medan jag höll dem i famnen, var mitt hjärta tvunget att tro på och lova arbeta för ett framtida liv av möjligheter för dem båda. Sanningen är oförändrad, oberoende av vad USA:s nästa president gör eller inte gör för att påskynda katastrofen.

Jag känner mig rå, naken, kluven av kraften i dessa olika perspektiv.

Sedan smyger sig in i mitt medvetande en låt av Nick Cave där "In i Din famn, O Herre, In i Din famn" är den återkommande refrängen. Denna djupa acceptans, denna överlåtelse talar till mitt tillstånd.

Jag kan inte hoppas på att kunna kontrollera det som kommer att ske. Det måste jag anförtra åt Ljuset. Släppa mitt behov av att ha koll på mänsklighetens väg mot hållbara klimatförhållanden, samtidigt som jag förblir trogen mot uppgiften att hjälpa framtiden för mina barnbarn och alla i deras generation.

Detta betyder inte att jag kastar in handduken och väntar på att något oförutsett mirakel av gudomligt ingripande ska ske. Min erfarenhet av Ljuset är att det inte brukar fungera så. För mig betyder det att fortsätta och att utöka mina – alla våra - ansträngningar för att förändra världen i en klimat- och ekologiskt vänlig riktning, samtidigt som jag, paradoxalt nog, stillsamt erkänner mina farhågor vad gäller sannolikheten av något positivt resultat.

Och att göra det ändå. Att genom handling skapa hopp, såsom andra har sagt, och att ha tilltro till att på något sätt, handlingar tillsammans med andra kommer att skapa – skapar redan - miraklet.

Detta vill jag tro är den djupaste sanningen. Och det visar mig en väg där jag ödmjukt kan vandra över världen, kanske inte alltid med muntra steg, verkligen inte med optimism, men med hopp.

* Living Witness är en brittisk kväkargemenskap som välkomnar vänner som aktivt försöker urskilja hur vi utifrån kväkarnas värderingar och praktik kan svara på de pågående klimat och ekologiska kriserna. <https://livingwitness.org.uk/>

